

ТВОРЧЕ НАДБАННЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ КРИЗЬ ПРИЗМУ СТАТИСТИКИ

*Варавкіна Зінаїда Дмитрівна,
старший викладач кафедри іноземних мов;
Польова Ольга Петрівна,
студентка II курсу фінансово-економічного факультету;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

*Сковорода – найцікавіша постать в історії українського духу.
Д. Чижевський*

На сьогодні нараховується достатньо статистичних досліджень творчості Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки та інших вітчизняних письменників. Зробити же статистичне дослідження творчості Григорія Савича Сковороди (1722–1794 рр.) нині нелегко, бо до цього часу не існує словника мови його творів. Більшість науковців у своїх роботах, присвячених Сковороді, тільки інколи вдаються до статистичних даних.

Проте варто наголосити на тому, **що наш співвітчизник увійшов до списку ста найбільших філософів світу.** Поряд із Сократом і Епікуром, Конфуцієм, Аристотелем, Платоном його спадщина вивчається на філософських факультетах усіх ЗВО світу. Ми повинні пишатися **тим, що Україна дала світові Григорія Сковороду,** вчення якого не втрачає своєї актуальності та важливості навіть у XXI столітті. До того ж 2022 рік – рік 300-річного ювілею видатного мислителя-мудреця, педагога-філософа. З 2018 року в Україні розпочалося проведення великого науково-дослідницького та мистецького проекту «Григорій Сковорода – 300», мета якого – популяризація вчення та літературної спадщини видатного письменника.

Д. Чижевський у книжці «Філософія Г. С. Сковороди» зазначав: «Може, ні про одного філософа у світі не висловлено таких розбіжних думок, як про Сковороду. Тепер є не менше ніж 250 великих та малих праць, присвячених Сковороді, який, як це загально визнано, – є найцікавіша постать історії українського духу. В цих працях – можна сказати без перебільшення – висловлено, напевне, не менше ніж 250 різних поглядів на Сковороду» [4, с. 25].

Особливості мови творів Г. Сковороди вивчали також В. Передрієнко, Л. Ушкалов, А. Хашдеу, Ю. Шевельов та багато інші науковців. Однак не усі вони достатньо звертали увагу на статистичне висвітлення творчого доробку поета-філософа. Наша розвідка в основному ґрунтується на дослідженнях відомих літературознавців: професора Д. Чижевського та професора Л. Ушкалова.

Досліджуючи творчість будь-якого українського письменника, статистики насамперед звертають увагу на кількість уживань слова *Україна*.

Підраховано, що слово *Україна* Г. Сковорода вживає лише двічі: один раз, називаючи *Україною* Слобідський край у притчі «Убогій Жайворонок»: «Божія дева – истина – первый раз пришла к ним во Украину: так называется страна

их» [2, с. 129]. А другий раз – у листі до свого улюбленого учня Михайла Ковалинського: «Мати моя, Малороссія, і тетка моя, Україна...» [2, с. 356].

Слово *Малоросія*, тобто Гетьманщина, філософ згадує частіше – 21 раз. Проте слово *Бог* у творах поета зустрічається на понад порядок більше – 2354 рази. До того ж 47 разів воно фігурує латиною і 20 разів – грецькою. Якби й інші слова Сковорода вживав так само часто, то його словник налічував би 527 позицій [3], рис. 1.

У різножанрових творах поета слово *Господь* ужито 1055 разів, *Христос* – 462 рази, *Ісус* – 60 разів. Отже, «божеські» слова (за підрахунками мовознавця Ю. Шевельова) Сковорода вживає 3931 раз проти 23-ох згадок про *Україну* та *Малоросію*. Науковець дослідив, що у поезії Тараса Шевченка теж зустрічаються «божеські» слова, але вони лише у 8,7 раза переважають над використанням слова *Україна*, тоді як у Сковороди «божеські» слова переважають у 170 разів. Саме ця проста статистика, на думку дослідника, вказує на розбіжність у світобаченні Шевченка та Сковороди [5].

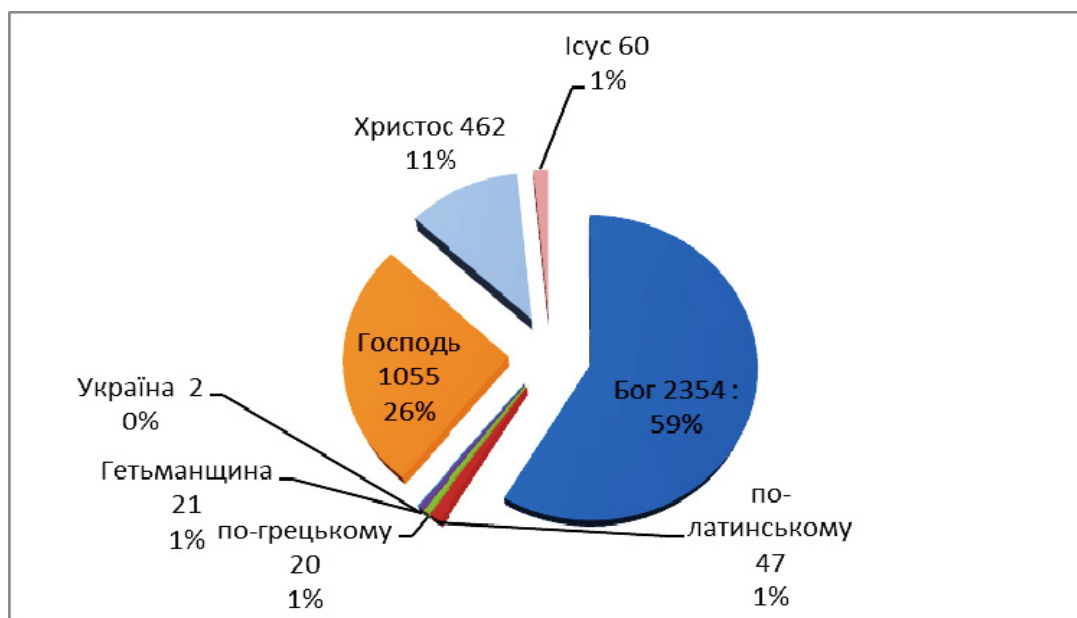

Рис. 1. Статистика використання окремих слів у творах Г. Сковороди

Мову творів Сковороди можна структурувати на три основні частини: 1) тексти, писані *книжною українською або церковнослов'янською мовою* – 88,4%; 2) *латиномовні тексти* – 11%; 3) тексти, писані *грецькою* – 0,6%.

Книжною українською мовою Сковорода написав усі свої діалоги, трактати, притчі, прозові байки та майже всі переклади, 69,3% поезій, 48,3% листів. *Латинською мовою* він створив понад половину листів та 30,6% поезій. *Грецькою* Г. Сковорода склав усього лише один лист до учня М. Ковалинського, декілька епіграм, а також виписавцитати з творів грецьких філософів [3].

Щодо оригінальності та перекладу тексти Г. Сковороди статистики поділяють так: *оригінальні тексти* становлять 92,6%; *переклади* – 6,9%; *виписки* – 0,5%. Відсотковий поділ оригінальних текстів Сковороди є таким:

85% – власне авторський текст і 15% – цитати. Якщо ж порівняти оригінальний текст (89%) і цитати з Біблії (11%) поезій збірки «Сад божественних пісень» та, відповідно, оригінальний текст (93%) і цитати (7%) у збірці «Байки Харківські», то можна зробити висновок, що сквородинські байки мають більш світський характер, ніж його поезії – «божественні пісні».

За жанровою специфікою оригінальні твори Сквороди статистика поділяє так: 55% припадає на *філософські діалоги*, 19,7% – на *листи*, 7,5% – на *трактати*, 6% – на різноманітні *віршовані жанри*, 4% – на *притчі*, 3,2% – на прозові *байки*, 4,6% – на все інше. Основну частину творів Сквороди, а власне 94 %, становлять прозові тексти [3].

Для письменника вислів Сократа «Пізнай самого себе» став девізом усього його життя та філософствування. Скворода наголошував: «Якщо щастя та істина можливі, то не десь і колись, а тут і зараз. Щастя треба знайти, ось чому головне завдання — пізнати самого себе». Отже, пізнання людиною самої себе – це справжній шлях до щастя. Девіз «Пізнай себе» у творах філософа нараховується 168 разів. Для самопізнання, на думку Сквороди, потрібно добре серце: «Людина без серця все одно, що горіх без зерна». Історики філософії вже давно запримітили, що вся антропологія філософа засновується на понятті *серця*, яке можна потрактувати як «невидиму природу» психічного життя людини [1]. Сквородинське *серце* можна характеризувати і як думку, і як щось схоже на царину позасвідомого, і як найсвітлішу височінь, і як найтемнішу безодню. Те, що «філософія серця» посідає у Сквороди чільне місце, красномовно підтверджує статистика. Принаймні слово *серце* Скворода вживає 1146 разів, прикметник *сердечний* – 106 разів. Якщо порівняти ці дані зі статистикою «божеських» слів, то виходить, що *серце* вживається Сквородою лише вдвічі рідше, ніж слово *Бог*, на 18,7% більше, ніж *Господь*, і в 2,4 раза частіше за *Ісус Христос* [3].

Отже, можна зробити висновок, що найвагомніше дослідження творчого доробку Г. Сквороди крізь призму статистики зроблено Л. Ушкаловим. Ґрунтовне системне статистичне опрацювання різножанрових творів митця, вважаємо, ще попереду. Зокрема, цікаво дослідити палітру образів байок поета, бо виховний вплив творів Сквороди у цьому жанрі величезний: читаючи «байки харківські», відкриваємо світ і себе в цьому світі.

Список використаних джерел

1. Бовсунівська Т. Філософія серця Г. Сквороди і українська ментальність // Скворода Григорій: образ мислителя: зб. наук. праць. Київ, 1997. С. 84–94.
2. Скворода Г. С. Повне зібрання творів: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1973. Т. 1. 530 с.
3. Ушкалов Л. В. Творчість Григорія Сквороди в дзеркалі статистики // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: зб. наук. праць. Вип. 15. Львів, 2006–2007. С. 400–407. URL: www.inst-ukr.lviv.ua/files/23/400Ushkalov.pdf
4. Чижевський Д. Філософія Г. С. Сквороди. Харків: Прапор, 2004. 272 с.